

دیدگاه

موضوع: سیاست‌های پولی و ارزی روسیه و درس‌هایی برای اقتصاد ایران

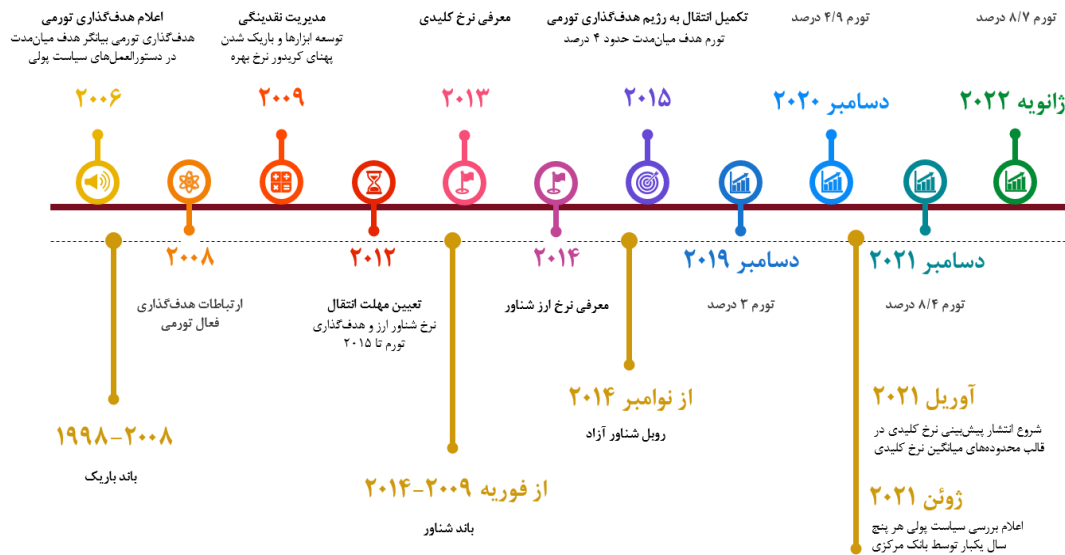
شماره: ۱۰۶۵

تاریخ: ۱۴۰۳/۲/۳

تهیه و تنظیم: سید صالح اکبر موسوی و منصور عسگری

توضیح اجمالی:

بعد از فروپاشی شوروی سابق در سال ۱۹۹۱، ۱۵ کشور در ۵ منطقه ایجاد شدند که بزرگ‌ترین آنها روسیه است. GDP این کشور در سال ۲۰۲۲ برابر با ۱۴۷۱ میلیارد دلار آمریکا (بر حسب سال پایه ۲۰۱۵) بوده و بر اساس آخرین گروه‌بندی بانک جهانی در سال ۲۰۲۳، در گروه کشورهای با درآمد متوسط بالا قرار دارد. بر اساس داده‌های بانک جهانی (۲۰۲۴)، روسیه در سال‌های ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴، به ترتیب ابرتورم‌های ۸۷۴ و ۳۰۷ درصدی را تجربه کرده است. در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ نیز، تورم روسیه به‌طور میانگین، ۹/۹۲ درصد بوده است. در دهه ۱۹۹۰، کاهش اعتماد به پول داخلی به دلیل تورم مداوم، منجر به دلاری‌شدن اقتصاد روسیه شد. در سال ۱۹۹۸ نیز، روسیه وقوع همزمان سه بحران ارزی، بانکی و بدهی را تجربه کرد که این بحران کم‌وبیش تمام بخش‌های بازار مالی روسیه را تحت تأثیر قرار داد. اتفاقاتی از این دست باعث شد تا روسیه هدف‌گذاری تورمی و تغییر نظام ارزی را مد نظر قرار دهد. در شکل زیر، روند زمانی مهم‌ترین تحولات در سیاست‌های پولی و ارزی روسیه در قرن ۲۱ ترسیم شده است:

شکل ۱: سیر تحولات سیاست‌های پولی و ارزی کشور روسیه

در حوزه سیاست پولی، بانک مرکزی روسیه بعد از مدیریت بحران سه‌گانه سال ۱۹۹۸، سیاست هدف‌گذاری تورمی را در سال ۲۰۰۶ اعلام کرد. در سال ۲۰۰۸ به دنبال وقوع بحران بزرگ مالی در دنیا، روسیه نیز همانند سایر کشورها از آن متأثر شد، اما در راستای سیاست هدف‌گذاری تورمی خود، سعی کرد ارتباطات هدف‌گذاری فعال تورمی را گسترش دهد. یک سال بعد و در دوره پس از بحران بزرگ، به منظور مدیریت نقدینگی، ابزارهای سیاست پولی را توسعه داد و پهنای کریدور نرخ بهره را به صورت مداوم کاهش داد. اغلب کشورها در این دوره از نرخ بهره سایه که ابزار سیاست پولی نامتعارف بود، به منظور مدیریت بحران استفاده کردند.

در حوزه سیاست ارزی نیز، بانک روسیه بعد از بحران سه‌گانه تا بحران بزرگ جهانی، از پهنای باند باریک و محدود برای مداخلات ارزی استفاده کرد. چرا که هدف اصلی سیاست نرخ ارز در این سال‌ها، تضمین ثبات و قابل پیش‌بینی بودن پویایی نرخ ارز روبل، جلوگیری از نوسانات ناگهانی آن و بازگرداندن اعتماد عموم مردم و شرکت‌ها به روبل بود که به دلیل کاهش ناگهانی ارزش آن، به میزان قابل توجهی تضعیف شده بود. بر این اساس، حساب ذخیره ارزی و سرمایه مداوم کنترل می‌شد و به منظور افزایش حساب ذخیره ارزی، صادرکنندگان ملزم شده بودند که ۷۵ درصد از درآمد صادراتی خود را در جلسات ویژه معاملات ارزی به فروش برسانند. در سال ۲۰۰۵ نیز، بانک روسیه یک سبد ارزی دوگانه را به عنوان شاخص عملیاتی، برای سیاست نرخ ارز خود معرفی کرد تا دوباره نوسانات نرخ ارز روبل را در مقابل سایر ارزهای اصلی کاهش دهد. سبد ارز دوگانه متشکل از دلار آمریکا و یورو، با سهم‌های

دیدگاه

نابرابر بود که به منظور حفظ پویایی ارزش سبد، در راستای تغییرات در نرخ ارز مؤثر اسمی روبل طراحی شده بود. در سال ۲۰۱۲، بانک روسیه انعطاف پذیری رژیم نرخ ارز روبل را با هدف ایجاد شرایط برای گذار به رژیم نرخ ارز کاملاً شناور تا سال ۲۰۱۵، افزایش داد که یک پیش نیاز مهم برای معرفی هدف گذاری تورمی در این مقطع بود. یک سال بعد، بانک روسیه نرخ کلیدی را به عنوان ابزار اصلی سیاست پولی خود تحت رژیم هدف گذاری تورمی معرفی کرد. این نرخ، همان نرخ بهره عملیات اصلی انجام شده توسط بانک روسیه، برای تنظیم نقدینگی بخش بانکی است. روسیه در سال ۲۰۱۴، نظام نرخ ارز شناور را معرفی کرد. برای رسیدن به این وضعیت، در طی سال های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴، بانک روسیه به صورت مداوم حجم مداخلات ارزی را در محدوده داخلی باند عملیاتی شناور کاهش داد تا اینکه در اواخر سال ۲۰۱۴، حجم مداخلات را به صفر رساند. روند تدریجی گذار به نظام ارزی شناور و به دنبال آن رژیم هدف گذاری تورمی در سال ۲۰۱۵ تکمیل شد. مطابق با چارچوب سیاست پولی هدف گذاری تورم، بانک روسیه تصمیمات سیاست پولی خود را بر اساس یک پیش بینی اقتصادی میان مدت از تورم اتخاذ کرده که در سال ۲۰۱۵، ۴ درصد تعیین شده بود. با این حال، تورم روسیه بعد از این سال، با اینکه تک رقمی مانده ولی بیشتر از ۴ درصد (به جز سال ۲۰۱۹) بوده است. همچنین در ماه ژوئن سال ۲۰۲۱ نیز تصمیم گرفته شد که هر پنج سال یکبار سیاست پولی مورد بازنگری قرار بگیرد.

نکات کلیدی:

- کشور روسیه به دلیل ارتباط تجاری با ایران، موضوع تحریم ها و نیز صادرکننده نفت و گاز بودن، شباهت هایی با اقتصاد ایران دارد. به نظر می رسد با توجه به این شباهت، برخی از سیاست های پولی و ارزی اجرا شده در روسیه، برای ایران نیز قابل استفاده باشد.
- یکی از راهکارها برای کنترل تورم در ایران، می تواند طراحی رژیم هدف گذاری تورمی شبیه روسیه و سایر کشورهای پیشرفته دنیا، و اتخاذ سیاست های پولی و ارزی بر مبنای آن باشد.
- کشور روسیه در سال های ابتدایی استقلال خود، نظام نرخ ارز شناوری داشته که به تدریج با مداخلات ارزی حساب شده و تغییر تدریجی باند عملیات ارزی، به نظام شناور آزاد در سال ۲۰۱۴ رسید. این در حالی است که در ایران تغییرات در نرخ ارز، به یکباره و به صورت جهشی رخ می دهد. به عنوان مثال تغییر نرخ ارز دولتی از ۴۲۰۰۰ ریال به نرخ ارز ترجیحی ۲۸۵۰۰۰ ریال برای واردات کالاهای اساسی. همین تغییرات ناگهانی، موجی از تغییرات بعدی در نرخ تورم و نرخ ارز بازار آزاد پدید می آورد.
- روسیه از سال ۲۰۱۶ استفاده از سیستم های الکترونیکی جهت رصد نقل و انتقال پول و گزارش موارد تخلف آن به سازمان های ذی ربط نظیر مالیات و گمرک را در دستور کار قرار داده و در سال های اخیر آن را بهبود بخشیده است. ایران نیز می تواند به منظور کنترل دقیق حسابداری عملیات انجام شده توسط ساکنین و غیر ساکنین، از این سازوکار الگوبرداری کند.
- اتخاذ رویه های مشابه برای بازگرداندن ارز حاصل از صادرات، کنترل ممنوعیت ها و محدودیت ها، که در روسیه اجرا می شود، سیاست هایی هستند که می توان در ایران نیز جهت کنترل بازار ارز از آنها استفاده کرد.